

Petr Kubín

Některé dosud nepublikované antické nálezy z archeologické sbírky Regionálního muzea v Mikulově

Součástí archeologických sbírek Regionálního muzea v Mikulově jsou antické předměty rozličného původu. Tento příspěvek by chtěl přiblížit ty, které nebyly dosud publikovány. Týká se to především souboru skla, zlomku mozaiky a kolekce fragmentů cihel pocházejících z Carnunta.

Pouze dochovaná část mozaiky byla součástí původních zámeckých sbírek Dietrichsteinů. Ostatní zde publikované předměty byly získány různými dary. Největšími soubory obohatil sbírku prof. Karel Jüttner, který byl také jejím kustodem.

Část předmětů římské provenience, které jsou součástí archeologických sbírek, byla již v odborné literatuře náležitě zhodnocena. Jedná se především o 23 kusů římských cihel a střešních tašek z Mušova - Hradiska (*Komoróczy 2003, Musil 1993*). Dále bylo publikováno několik fragmentů terry sigillaty¹ z Mušova, Nejdku a Rakvic (*Droberjar 1991, 15–18, Taf. 6: 7, 9: 3, 7*), dvě římskoprovinciální spony (*Peškař 1972, 60, Taf. 6: 1, 17: 10*).

Další předměty římské provenience z archeologické sbírky na své zveřejnění teprve čekají. Jedná se především o kolekci devíti hliněných a jedné bronzové lampy a o dvě římské mince. Významný je soubor římskoprovinciální keramiky pocházející z germánských sídlišť.

Římské cihly

Zlomek cihly s částí kolku XIV. legie. Inv. č. A/M 416 (z. ev. 304, IV 94). (foto autor)

Kat. č. 1–3 představují tři fragmenty střešních tašek typu tegula² s kolkem XIV. legie. Ta byla založena v době Augustově. Poprvé je její pobyt doložen v Mogontiacu, dnešní Mohuči. V roce 43 byla legie odvelena do Británie, kde setrvala až do let 67/70. Poté nacházíme stopy jejího působení opět v Mogontiacu (70–92/97). O jejím dalším umístění se vedou dosud spekulace, je však pravděpodobné, že setrvala někde v Pannonii. Mezi lety 100–117/118 je její přítomnost doložena ve Vindoboně (dnes Vídeň) a pak se až do konce doby římské stalo její základnou Carnuntum (*Brandl 1999*, 151).

Počátky kolkování římských cihel se obecně kladou do doby panování císaře Claudia (41–54), určité doklady však svědčí o tom, že vojenské cihelny některých legií začaly své výrobky označovat o něco dříve. Ovšem ne každá cihla nese kolek. Účelem kolkování bylo zřejmě zaručení kvality cihly.

V případě kolku kat. č. 1 představuje nejbližší analogii tegula č. 412 nalezená v Carnuntu (*Brandl 1999*, 171, Taf. 34: 412). Oba nálezy spojuje větší šířka číslic a podobně tvarovaná patka písmene G.

Téměř identický kolek jako kat. č. 2 se nachází na tegule č. 405 nalezené v Carnuntu (*Brandl 1999*, 170, Taf. 33: 405). Oba kolky mají shodné charakterické zakončení písmene G, které je zataženo dovnitř. Také horní konce číslovek mizí podobně do ztracena.

Za analogický s kat. č. 3 lze s jistou rezervou, vzhledem k poškození kolku, považovat tegulu č. 591 nalezenou v Carnuntu (*Brandl 1999*, 195, Taf. 50: 591). U číslovek je na obou koncích patrné shodné rozšíření patky.

Bohužel všechny zmíněné analogie kolků nepocházejí z blíže stratifikovaných kontextů, a nelze je tedy blíže časově zařadit. Jediným opěrným datem tak zůstává příchod XIV. legie do Carnunta roku 117/118.

V případě imbrexu³ nelze vzhledem ke špatnému zachování kolku nalézt bližší analogii, která by umožnila jeho datování.

Zlomek cihly s částí kolku XIV. legie. Inv. č. A/M 416 (z. ev. 304, IV 187). (foto autor)

Inv. č.: A/M 416 (z. ev. 304, IV 94).

Místo nálezu: Carnuntum, dar prof. K. Jüttnera, 1926.

Popis: Fragment střešní tašky typu tegula s neúplně dochovaným kolkem (LEG) XIII G, který je umístěn v obdélném rámečku. Jeho výška je 2,9 cm. Nápis je dobře čitelný. Výška písmen se pohybuje v rozmezí 2,2–2,3 cm. Tloušťka cihly je 3,2 cm.

Inv. č.: A/M 416 (z. ev. 304, IV 187).

Místo nálezu: Carnuntum, dar A. Petáka, 1928.

Popis: Fragment střešní tašky typu tegula s neúplně dochovaným kolkem (LE) G XIII G, který je umístěn v obdélném rámečku. Jeho výška je 3 cm. Spodní strana cihly je odštípnutá, nese zbytky malty. Nápis je dobře čitelný. Výška písmen je 2,4 cm.

Inv. č.: A/M 416 (z. ev. 304, IV 710).

Místo nálezu: Carnuntum, dar prof. K. Jüttnera, 1947.

Popis: Fragment střešní tašky typu tegula s poškozeným kolkem LEG X (II)II..., který je umístěn v obdélném rámečku. Jeho výška je 2,9 cm. Dobře čitelný, neúplný nápis má výšku 2 cm. Odštípnuta jsou písmena „II“ v čísle legie. Chybí také zkratka přívlastku legie. Nad číslem se nachází hasta. Tloušťka cihly je 3,8 cm.

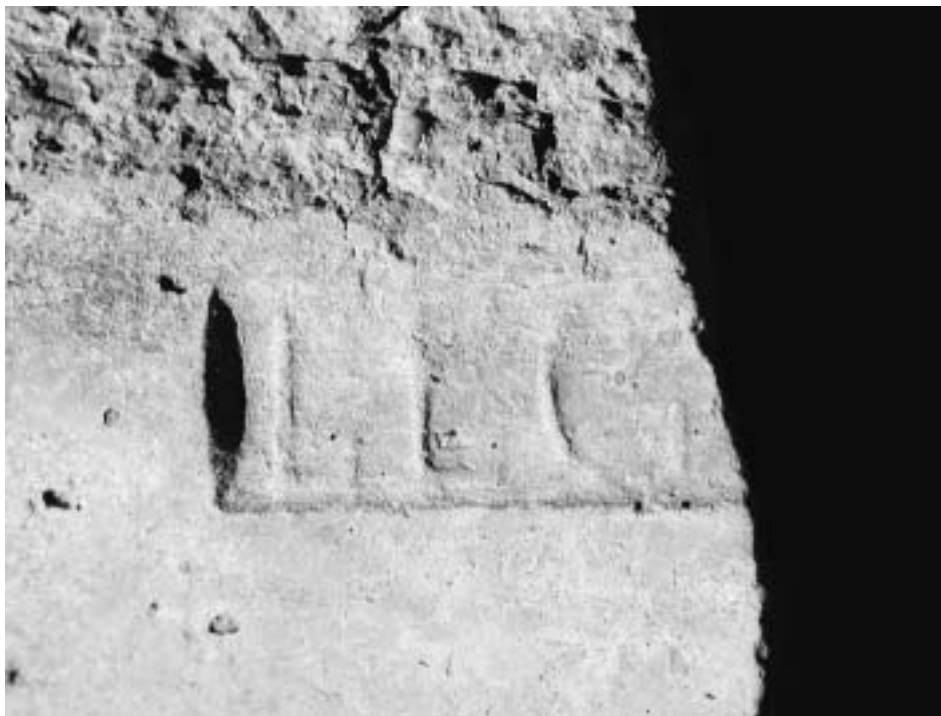
Inv. č.: A/M 698 (z. ev. 683, IV 94, IV 246).

Místo nálezu: Carnuntum, dar prof. K. Jüttnera, 1926.

Popis: Fragment střešní tašky – imbrexu – o šířce 2,2 cm. Na vnější straně umístěn špatně čitelný, neúplný kolek LEG... umístěný v obdélném rámečku o výšce 2 cm.

Zlomek cihly s částí kolků XIV. legie. Inv. č. A/M 416 (z. ev. 304, IV 710). (foto autor)

Zlomek imbrexu s částí kolku. Inv. č. A/M 698 (z. ev. 683, IV 94, IV 246). (foto autor)

Zlomek tubulu. Inv. č. A/M 686 (z. ev. 665, IV 712, IV 248). (foto autor)

Část stavební keramiky. Inv. č. A/M 698 (z. ev. 684, IV 711, IV 247). (foto autor)

Inv. č.: A/M 686 (z. ev. 665, IV 712, IV 248).

Místo nálezu: Carnuntum, dar prof. K. Jüttnera, 1947.

Popis: Fragment duté cihly – tubulu – ze stěny hypokaustálního vytápění⁴ s obdélným otvorem ve stěně (rozměry 8,1 × 3 cm). Délka cihly 27,5 cm, max. šířka 10,5 cm. Max. tloušťka 2,5 cm.

Inv. č.: A/M 698 (z. ev. 684, IV 711, IV 247).

Místo nálezu: Carnuntum, dar prof. K. Jüttnera, 1947.

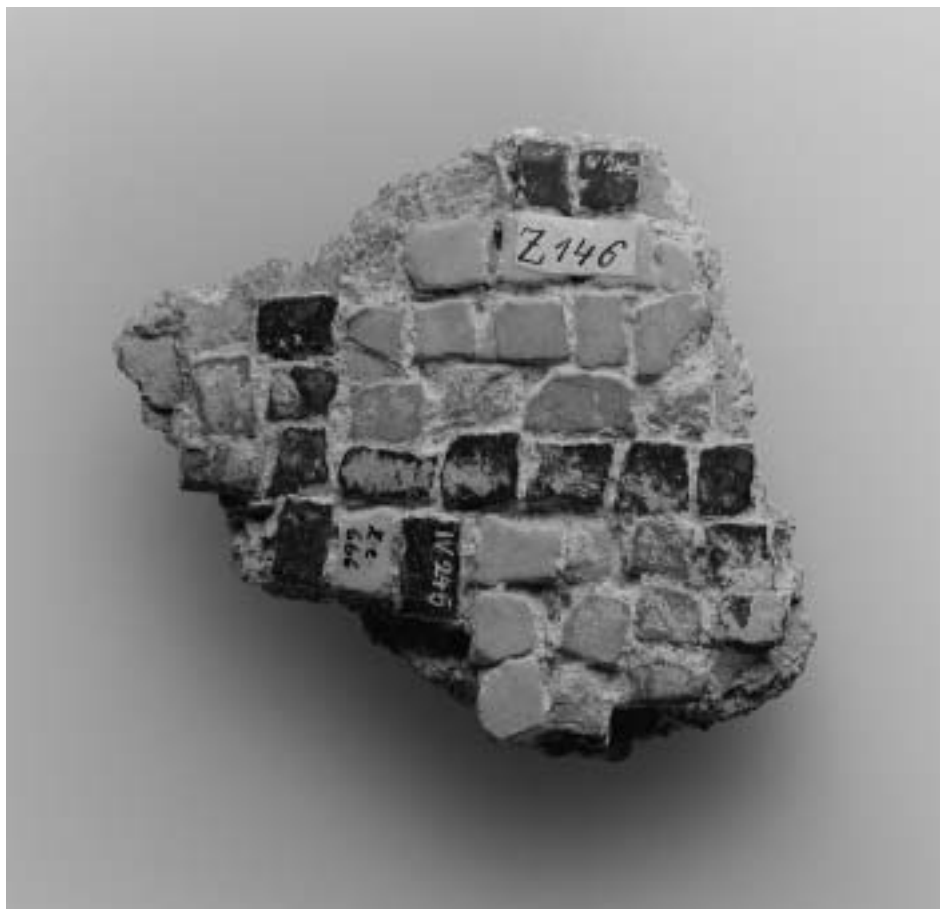
Popis: Fragment stavební terakoty s povrchem upraveným rýhovaním. Šířka 3,2 cm.

Mozaika

Inv. č.: A/M 687 (z. ev. 666, IV 245, Z 146).

Místo nálezu: Neznámé.

Popis: Fragment podlahové mozaiky s kusem malty. Původně zřejmě geometrický motiv tvořen kostkami bílé, žluté, červené, zelené a černé barvy. Max. rozměry 10×11 cm.

Zlomek mozaiky. Inv. č.: A/M 687 (z. ev. 666, IV 245, Z 146). (foto autor)

Sklo

Dvě drobné lahvičky označované jako unguentaria (kat. č. 8, 9) sloužily k uchování parfémů. Používány byly především při pohřebních obřadech. Patří k nejrozšířenějším tvarům římského skla vůbec (*Barkóczy 1988*, 111–112, Taf. XVII: 191, 196; *Bonomi 1996*, kat. č. 157–172, 175). Jejich tvar vychází z tvaru keramických nádob označovaných jako alabastron. Uplatnění této formy ve foukaném skle způsobilo protažení hrdla. Pro charakteristiku a určení jednotlivých tvarů se užívá třídění, které zavedl C. Isings (*Isings 1957*). Podle této klasifikace náleží zde publikované nálezy typu Isings 8 a 28a. Tvar Isings 8 se vyznačuje štíhlým tělem, více či méně dlouhým hrdlem, které je od těla nádoby odděleno zúžením (*Isings 1957*, 24). Naproti tomu tvar Isings 28 je charakteristický širším tělem a plochým dnem. U varianty 28a, která je starší, tvoří tělo přibližně polovinu výšky nádoby, zatímco u mladší varianty 28b je tělo mnohem menší (*Isings 1957*, 41–42).

Všechny lze rámcově datovat do druhé poloviny 1. století n. l., kdy byla jejich výroba a používání nejrozšířenější. Přetrvávají ovšem až do poloviny 2. století (*Isings 1957*, 24). S jistotou pravděpodobností se jedná v případě hrdla nádoby (kat. č. 10) rovněž o unguentarium.

Skleněná nádoba. Inv. č. A/M 691 (z. ev. 671, IV 765).
(foto autor)

Skleněná nádoba. Inv. č. A/M 691 (z. ev. 676, IV 765).
(foto autor)

Fragment skla millefiori. Inv. č. A/M 693 (z. ev. 673, IV 8).
(foto autor)

Korál ze skelné pasty. Inv. č. A/M 694 (z. ev. 675, IV 242, IV 769).
(foto autor)

Hrdlo skleněné nádoby. Inv. č. A/M 693 (z. ev. 674).
(foto autor)

Skleněná nádoba. Inv. č. A/M 691 (z. ev. 676, IV 765).
(foto autor)

Problematické je určení třetí nádoby (kat. č. 13), která je sice v katalogu sbírky označena jako římská, ale stav zachování povrchu nádoby a technologické stopy po výrobě naznačují, že jde o novější předmět. Také tvarově nádoba vybočuje z typově podobných římských skel.

Fragment kat. č. 11 patří tzv. sklu millefiori⁷. Vzhledem k tomu, že dochovaný střep je velmi malý, lze jen stěží rekonstruovat původní tvar. Ve většině případů byla tato výzdoba uplatněna na plochých nebo polokulovitých miskách. Vytvářena byla tak, že do nádoby byly nataveny rozřezané různobarevné skleněné tyčinky.

Inv. č.: A/M 691 (z. ev. 671, IV 765).

Místo nálezu: Itálie, dar p. Thillové, 1931.

Popis: Nádoba z průhledného modrozeleného skla s hruškovitým tělem, rovným dnem a úzkým hrdlem s ven vytaženým okrajem. Mezi hrdlem a tělem nádoby patrné zúžení. Výška 7,8 cm; šířka ústí 2,2 cm.

Inv. č.: A/M 691 (z. ev. 676, IV 765).

Místo nálezu: Itálie, dar p. Thillové, 1931.

Popis: Nádoba z průhledného modrozeleného skla s kapkovitým tělem, zaobleným dnem a úzkým hrdlem s ven vytaženým okrajem. Mezi hrdlem a tělem nádoby patrné zúžení. Výška 6,8 cm; šířka ústí 1,5 cm.

Inv. č.: A/M 693 (z. ev. 673, IV 8).

Místo nálezu: Itálie, dar p. dr. Thilla, obhájce v Mikulově.

Popis: Drobný fragment zeleného skla millefiori s natavenými žlutými tyčinkami skla. Povrch mírně zoxidován. Rozměry 3,6 × 1,5 cm.

Inv. č.: A/M 694 (z. ev. 675, IV 242, IV 769).

Místo nálezu: Neznámé, Itálie?, dar p. Thillové, 1931.

Popis: Melounovitý zelený korál ze skelné pasty. Povrch zdoben příčným rýhovááním, mírně poškozený. Průměr 1,4 cm.

Inv. č.: A/M 693 (z. ev. 674).

Místo nálezu: Neznámé.

Popis: Odložené úzké hrdlo nádoby ze světle zeleného skla s ven vytaženým okrajem. Dochovaná výška 2,7 mm; šířka ústí 2,1 mm.

Inv. č.: A/M 691 (z. ev. 676, IV 765).

Místo nálezu: Itálie, dar p. Thillové, 1931.

Popis: Nádoba z bílého průhledného skla s kapkovitým tělem, zaobleným dnem a ven vytaženým okrajem. Výška 6,6 cm; šířka ústí 1,8 cm.

Literatura:

Barkóczi, L. 1988: Pannonische Glasfunde in Ungarn. Budapest.

Bonomi, S. 1996: Vetri antichi del Museo Archeologico Nazionale di Adria. Adria.

Brandl, U. 1999: Untersuchungen zu den Ziegelstempeln römischer Legionen in den nordwestlichen Provinzen des Imperium Romanum. Passauer Universitätschriften zur Archäologie, Band 6. Rahden.

Droberjar, E. 1991: Terra sigillata in Mähren. Brno.

Isings, C. 1957: Roman glass from dated finds. Groningen – Djakarta.

Komoróczy, B. 2003: Římské cihly na Hradisku u Mušova. Zprávy památkové péče 63, 66–77.

Musil, J. 1993: Gestempelte Ziegel vom Burgstall bei Mušov – Mähren. Archaeologia Austriaca 77, 89–103.

Peškař, I. 1972: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha.

Poznámky:

¹ Terra sigillata – římská keramika z kvalitní jemné hlíny, jejíž povrch je pokryt lesklým červeným povlakem.

² Tegula – římská plochá střešní taška se zdviženými okraji na delších stranách.

³ Imbrex – římská střešní taška korytkovitého tvaru.

⁴ Hypokaustální vytápění – podpodlažní vytápění, při němž byla podlaha nesena sloupky z cihel. V prostoru mezi nimi proudil horký vzduch přiváděný sem z topeniště, které bylo umístěno mimo vytápěnou místnost. Vzduch cirkuloval i ve stěnách místnosti díky dutým cihlám.

⁵ Millefiori – takto označované nádoby měly převážně miskovitý tvar a byly vyráběny z barevných skleněných tyčinek naštipaných na malé kousky, které byly poté ve formě zataveny průhledným sklem. Název pochází z italtiny až z doby renesance. Původní název skleněných nádob vyráběných touto technikou byl vasa murrina.